

hozni: Frölich Izidor az 1870-es években kezdte meg vizsgálatait a fénydiffrakció polarizációs viszonyairól, és legutolsó összefoglaló közleménye ugyanebből a témakörből 1928-ban jelent meg. Időközben ugyan felfedezték a röntgensugárzást, a radioaktivitást, az elektront; a relativitáselmélet és a kvantumelmélet forradalmasította a fizikát, Frölich azonban 1920 (!) körül mégis azzal a véleménnyel tűntette ki magát a „szakmában”, hogy szerinte az elektromágnesség Maxwell-féle elmélete megalapozatlan hipotézis! És ez az ember nem akárcsi, hanem az Akadémia III. Osztálya negyedik embere, nagy tekintélyű és nagy hatalmú tudós volt! Az akkori Akadémia tagjait is minő-

síti azonban, hogy 1910-ben mégis ez a tudományos dinoszaurusz részesült az Akadémia nagy jutalmában!

A két háború közötti időből is akadnak furcsa történetek. Bár ezt a példát Vekerdi nem említi, Ortway és Neumann János levelezéséből ismeretes: a neves pedagógus és akadémikus Ortway Rudolf minden erőfeszítése ellenére Akadémiánk matematikusai és fizikusai a princetoni Institute for Advanced Studies akkor már világhírű professzorát, Neumann János akadémiai tagként való jelölését leszavazták!

Vekerdi a húszas éveknél fejezi be vizsgálódásait, és az eredeti kéziratban ezekkel a mondatokkal búcsúzik: „...az új tudományos életben az Akadémiának min-

den eddiginél nagyobb, centrális szerep jutott; a természettudomány olyan fejlesztési lehetőségei nyíltak meg előtte, amiről – hosszú története alatt – még csak nem is álmodhatott soha.”

Sajnos az élet igen bonyolult, és szükségképpen az Akadémiánk története is. A közelmúlt eseményeit mindenki ismeri és le tudja vonni belőle saját következtetéseit. Mindenesetre a Vekerdi László által feltárt tények reményt adnak arra, hogy – mivel nem (mindannyian) vagyunk Bourbonok – tanulni fogunk a múltból! Aki ennél a rövid ízelítónél többre kíváncsi, olvassa el ezt az igen érdekes és élvezetes művet!

BENCZE GYULA

HÁLA JÓZSEF: Ásványok, kőzetek, hagyományok. Történeti és néprajzi dolgozatok (MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 1995)

Mi köze lehet egymáshoz a geológiának és a néprajznak? E 400 oldalas könyvből kiderül, hogy sokkal több, mint elsőre gondolnánk. A geológus szerző, a Magyar Állami Földtani Intézet munkatársa immár két évtizede a téma kutatója. A most közölt 17 tanulmánya beavatja az olvasót az ásványi nyersanyagokat hasznosító mesterségek és foglalkozások világába, megtudhatjuk, hogyan éltek tovább a Kárpát-medencében évszázadokon át az archaikus tűzgyújtási módszerek, milyen szerepet játszottak a barlangok és barlangi képződmények elődeink életében, hogyan hasznosították egyes vidékeken az ásvány- és gyógyvizet.

Különösen érdekes az Útépítőkbányászat és -készítés Magyarországon című tanulmány, mely elsősorban a főváros útépítéseit mutatja be, illetve sorra veszi mindazon kőbányákat, melyek e munkálatokat az elmúlt századokban alapanyagalláták. Hasonlóképpen érdekes az az írás, mely egy az útépítésre specializódott vándormunkás-réteg, a kőtörők és a kövezők munka és életkörülményeit írja le. Bár ilyen mai fogalmak, mint autópályadíj és útalap régen nem léteztek, de megtudhatjuk, hogy egykor egyes városok privilégiumok, királyi kiváltságlevelek alapján kövezetvám-szedési jogot gyakorolhattak. Pl. Buda 1696-ban kapott ilyen jogot, amely azonban az utak karbantartására is kötelezte a várost. Vagy ki gondolná pl. azt, hogy a pillisvörösvári kőporosok még századunk elején is rendszeresen házaltak portékájukkal a főváros utcáin; a dolomitport akkoriban nemcsak építőanyag, hanem súrolásra, edények tisztítására is használták.

Aki kézbeveszi, első pillantásra is meggyőződhet róla, hogy hatalmas és ki-

tartó kutatómunka eredménye ez a mű; olyan értékműtő tevékenység terméke, mely a hazai ipar- és kultúrtörténet egy igen érdekes, kevésbé ismert színterét mutatja be.

(N. G.)

Meteor Csillagászati évkönyv 1997 (Magyar Csillagászati Egyesület, Budapest, 1996)

A Hale-Bopp üstökösöt sokan az évszázad legfényesebb üstökösének tartják. E sorok írásakor (január) még nem lehet eldönteni, hogy így lesz-e, de mire a könyvismertetés megjelenik, már tudni fogjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy az év leglátványosabb csillagászati jelensége lesz ez a kométa, s ennek megfelelően a Magyar Csillagászati Egyesület 1997-es csillagászati évkönyve kiemelten foglalkozik az üstökösökkel. Külön cikk ismerteti a Hale-Bopp felfedezését és megfigyelésének módszereit. A táblázatos részben térkép is mutatja az üstökös útját a csillagok között. Ez a kométa szabad szemmel is látható februártól áprilisig és fényesebb lesz, mint tavaly tavasszal látott Hyakutake, mely a kötet borítóját díszíti. Természetesen a kiadványban megtalálhatók azok a táblázatok is, melyek a többi, fényesebb égitest megfigyelését segítik: a Nap és Hold adatai, a bolygók és holdjaik koordinátái stb. Megtudhatjuk azt is, hogy 1997-ben a napfogyatkozások elkerülnek bennünket, viszont két olyan holdfogyatkozásra számíthatunk, ami hazánk-ból is látható. A táblázatokon kívül olvashatunk a csillagászat új eredményeiről, a középkori templomok tájolásáról és körünk egyik legizgalmasabb kutatási területéről, a naprendszeren kívül felfedezett bolygókról. Napjaink szupersztárja, az információs szupersztráda sem maradhat ki, hiszen az Internet a legfrissebb információk közzétételének és beszerzésének legfontosabb forrása lett a csillagászatban

is. A könyv befejező része a hazai csillagászati intézmények beszámolóját tartalmazza az elmúlt évek eredményeiről. A 224 oldalas könyv megrendelhető az egyesület címén: 1461 Budapest, Pf. 219.

(T. Z.)

PARK – USBORNE: Biológia Enciklopédia (Park Könyvkiadó, Budapest, 1996)

Az Usborne Publishing Ltd kiadásában a The Usborne Illustrated Dictionary of Science angol nyelvű sorozat 3. kötetének magyar nyelvű fordításban megjelent Biológia c. kiadványa 1990 óta már több kiadást is megért. Az ez évi újabb kiadás is sikeresnek ígérkezik, hiszen a zsebkönyv méretű kiadványba belelapozó, biológia iránt érdeklő potenciális olvasó nyomban felfedezheti ennek erőit: a tömörséget, a jó áttekinthetőséget és a sok vázlatos színes ábrát, ami a rövidebb szabott magyarázatokat érthetőbbé és könnyebben megjegyezhetővé teszi. Mindezekből az is következik, hogy a kiadványtól nem lehet túl magas színvonalat várni; valószínű, hogy a könyv szerzőinek nem is volt más szándékuk, mint hogy egy nagyon vázlatos ökológiai bevezetés után a növényekről, az állatokról és végül az emberi test felépítéséről és életműködéséről vázlatos áttekintést nyújtsanak. Nagymértékben elősegíti a könnyebb tájékozódást a könyv végén található rövid, de már a korszerű beosztást is figyelembe vevő rendszertani áttekintés és a bonyolultabb szakkifejezéseket magyarázó kislexikon is. Még a tárgymutatóról sem feledkeztek meg a szerzők. A kiadvány tehát széles olvasótáborra számíthat. Különösen haszonnal forgathatják a biológia szakirányú általános iskolások és a középfokú oktatásban részesülő diákok, ill. mindazok, akik korábbi biológiai ismereteiket fel akarják frissíteni.

(Sz. P.)